

Okul Öncesi Öğretmenlerin Sınıf İçi Etkinliklerde Kullandıkları Sınıf Yönetimi Stratejilerinin İncelenmesi

The Evaluation of Classroom Management Strategies of Preschool Teachers in Classroom Activities

Ege AKGÜN*, Melike YARAR** & Çağlayan DİNÇER***

Özet

Öğretmenlerin sınıf yönetimi stratejileri, eğitim öğretim etkinliklerinin sağlıklı yürütülmesinde, çocukların akademik ve sosyal başarılarının artmasında ve çocukların yaşam becerileri kazanmasında önemli yer tutmaktadır. Bu araştırmanın amacı, okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerde kullandıkları sınıf yönetimi stratejilerinin gözlem yoluyla incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara il merkezinde çalışan altı okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi stratejileri “Yapılandırılmamış ve Katılımcı Olmayan Gözlem” tekniği ile gözlemlenmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde kullandıkları olumsuz ifade toplamının olumlu ifadelerden daha fazla olduğu görülmektedir. Olumsuz ifade kullanan öğretmenlerin çoğunlukla ön lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Anahtar sözcükler: okul öncesi öğretmeni, sınıf yönetimi stratejileri, gözlem tekniği.

Abstract

Classroom management strategies of teachers are of particular importance for carrying out educational activities effectively, enhancing academic and social achievement of children, and enabling children to acquire life skills. The purpose of this study is to examine classroom management strategies of preschool teachers in classroom activities through observation. The participants of this study were six preschool teachers in Ankara. The classroom management strategies of preschool teachers were observed by “unstructured and nonparticipant observation” technique. Content Analysis was used for data analysis. The research findings show that the number of negative expressions used by teachers is higher than that of positive expressions they used. Most of the teachers using negative expressions were holding an associate’s degree.

Keywords: preschool teacher, class management strategies, observation technique

* Arş. Gör. Dr. Ege Akgün Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, eakgun@education.ankara.edu

** MEB Bağyüzü İlköğretim Okulu Ayvalık Balıkesir, yararmelike@gmail.com

*** Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, cdincer@education.ankara.edu.tr

Giriş

Etkili bir eğitim ve iletişim örüntüsü gerçekleştirmek amacıyla dönük tüm etkinlikler olarak ifade edilen sınıf yönetimi, öğretimin sağlıklı yürütülmesi açısından önemlidir. Etkili bir sınıf yönetimi için gerekli olan eğitim süreçlerinin düzenlenmesinden ve yürütülmesinden öğretmen sorumludur. Öğretmenlerin, öğretim etkinliklerini gerçekleştirirken kural koyma, çocuklarla sağlıklı iletişim kurma, istenmeyen davranışları değiştirme, etkili zaman yönetimi ve sınıf düzeni gibi sınıf yönetimi konularında beceri kazanmaları gerekmektedir. Öğretmenin sınıfta pozitif atmosfer yaratmak için oynayacağı rol, iyi organize edilmiş bir yönetime dayanmaktadır. Öğretmenlerin etkili sınıf yönetimi; öğrenci başarısı ve okula karşı olumlu tutum geliştirme üzerinde etkilidir (Aydın, 2000; Çelik, 2002; Marzano ve Marzano, 2003; Norris, 2003).

Bireysel farklılıkları olan çocukların, iyi yönetilen bir sınıfta ortak amaçlar doğrultusunda hareket etmeleri, birbirlerini benimsemeleri, paylaşımları, birbirlerinin ilgi ve gereksinimlerini düşünmeleri ancak düzen ile sağlanabilir. Sınıf düzeni, sınıf içi eğitsel etkinliklerin planlanması, uygulanması, denetlenmesi, değerlendirilmesi ve bunların sürekliliğinin sağlanması olarak tanımlanabilir (DeVries ve Zan, 1995; Tutkun, 2008).

İyi bir sınıf yönetimi, öğretmenin öğrencilerle kuracağı olumlu iletişime ve iyi ilişkilere bağlıdır. Öğretmenler, öğrencileri ile kuracakları iletişime dayanak oluşturan değerler ve ilişkiler konusunda hem doğru, hem de yeterli bilgiye sahip olmalıdırlar. Olumlu iletişim ile organize edilecek bir öğretim süreci, öğretmen-öğrenci arasındaki karşılıklı güven ve empatinin güçlendirilmesine ortam hazırlayacaktır (Celep 2004; İpşir, 2002). Sınıfta iyi bir ortam oluşturmak için öğretmenlerin dikkat etmesi gereken önemli noktalar vardır. Bunlardan biri sözel olmayan öğretmen davranışlarıdır. Herhangi bir sınıf bir süre gözlemlendiğinde, sınıftaki öğretmen öğrenci ilişkileri hakkında bir görüş elde edilebilir. Öğretmenin öğrencileri etkileyen başlıca sözel olmayan davranışları duruş, mimikler, dokunma, göz temasıdır. Öğretmenin davranışlarının yanı sıra dış görünüş, hoşgörülü olma, sevecen, anlayışlı ve esprili olma, kendine güven duyma gibi bazı fiziksel ve kişilik özellikleri de öğrenci-öğretmen ilişkisi üzerinde önemli rol oynar (Erden, 2005).

Öğretmenin sınıf içi etkileşimlerinde katılım ve duyarlılık göstermesi, çocuklara yanıt vermeye hazır olması ve çocukların öğrenmelerini desteklemesi olması gereken temel özelliklerdir ve erken çocukluk eğitim ortamlarında çocukların sosyal, duygusal ve bilişsel kazanımları için önemlidir. Öğretmenin kişiliği ve olumlu davranışları (gülümseme, baş sallama,

bilinen-anlaşılır bir dille konuşma, göz iletişimi, olumlu sözel ve sözel olmayan iletişim) öğrencinin eğitiminde ve başarısını artırmada son derece önemlidir. Çocuklarla olumlu iletişim kuran öğretmenlerin sınıfında karşılıklı güvene dayanan, verimli bir sınıf ortamı olduğu görülmektedir (Pianta, 1997; Şeker, 2000).

Sınıfta zaman yönetimi, öğretmen ve çocukların sınırları çizilmiş zaman diliminde belirlenmiş olan amaçlara ulaşması için uygun olan davranışları göstermesidir (Ekici, 2004). Sınıfta etkili zaman yönetiminde önemli olan öğretmenin çocuklara, ihtiyaçlarına ve gelişimlerine duyarlı planlar hazırlaması, çocukların ihtiyaç duyduğu yardım ve desteği zamanında sağlaması, zamanı onların öğrenme sürelerine göre ayarlaması ve çocukları kendisi için anlamlı olan etkinliklere yönlendirmesidir (Bulut, 2008).

Sınıfın kendine özgü karmaşık yapısı ve ilişki biçimi kural koymayı ve uygulamayı gerekli kılmaktadır. Bu nedenle öğrenci davranışlarına yön verilmesi ve olumlu bir öğrenme ortamının oluşturulması amacıyla önceden belirlenmiş ilkeler ile sınıf kuralları oluşturulmalıdır. Öğrencileri istenmeyen davranışlardan uzak tutma, sergilemeye devam edilen kabul edilmez davranışlardan vazgeçirme girişimlerinde ve öğrencilere yönelik beklentilerin gerçekleşmesinde öğretmenin en büyük yardımcısı sınıf kurallarıdır (Sarıtış, 2003). Kuralların etkili olması için, sınıfla birlikte açıkça belirlenmesi, görsel olarak bulundurulması, öğrencilere adım adım öğretilmesi ve izlenmesi gereklidir.

Öğretmenlerin etkili sınıf yönetiminin bir boyutu da istenmeyen davranış başarılı bir şekilde yönetebilmesidir. Öğretmenlerin istenmedik davranışın altında yatan nedenleri ve davranış anlaması, ortaya çıkabilecek istenmedik davranışları önceden kestirmesi ve ortaya çıktığında doğru bir yaklaşımla çözmesi için önemlidir. Öğretmenlerin istenmedik davranışlara müdahale ederken sınıf yönetimiyle ilgili stratejilere gereksinimleri vardır. Öğretmenin benimsediği strateji, istenmedik davranışın yok olmasında ya da yinelemesinde etkili olmaktadır. Bir vaka çalışmasında öğretmenin cesaretlendirme, olumlu davranışa dikkat çekme gibi olumlu stratejiler kullanmasının istenmedik davranışların artmasına ve istenmedik davranışların azalmasına yol açtığı bulunmuştur (Ellis ve Blake, 1986; Sadık,2002).

Bu konuda yapılan çalışmalar sınıf yönetiminin eğitim öğretim etkinliklerinin sağlıklı yürütülmesindeki önemini göstermektedir. Öğretmenlerin sınıfa ilişkin olumlu tutum ve beklentileri performans (başarı) için önemlidir ve öğretmenlerin davranışlarıyla başarı eksikliği sorunu ortadan kaldırılabilmektedir. Öğrencilerine yönelik etkili sınıf yönetimi stratejilerini kullanan öğretmenlerin öğrencilerinin, kendi disiplini

sorunlarını daha kolay çözdükleri, öz saygı düzeylerinin daha yüksek olduğu, daha uyumlu ve başarılı oldukları görülmüştür (Meehan, Cowley, Schumacher, Hauser ve Croom, 2003).

Öğretim sürecinde amaçlara ulaşılmasında en büyük sorumluluk öğretmene düşmektedir ve bu sorumluluk öğretmene çeşitli görevler yüklemektedir. Bu görevlerin en önemlilerinden biri olan etkili sınıf yönetimi ve olumlu sınıf atmosferi öğrencilerin akademik ve sosyal başarılarında yükselmeye neden olmaktadır. Okul öncesi dönem, temel bilgi beceri ve alışkanlıkların kazandırıldığı, çocukların yaşama uyum sağlamalarına esas oluşturacak temellerin atıldığı bir dönemdir. Bu dönemde çocuklar ilk kurumsal deneyimi yaşamakta ve ailesi ve yakın çevresi dışında ilk kez bir yetişkinle ara vermeksizin tüm gününü geçirmektedir. Bu nedenlerle okul öncesi dönem, tesadüflere bırakılmayacak kadar ciddi, bilimsel ve sistematik bir düzenleme yapılması gereken özel bir dönemdir ve bu dönemde eğitim veren öğretmenlerin sınıf yönetimi de ayrı bir anlam kazanmaktadır. Sınıfta olumlu ilişki oluşturabilmek için okul öncesi öğretmenlerin dikkat etmesi gereken önemli noktalar sözel olmayan davranışlar, davranış düzenleme, kurallar, zaman yönetimi ve iletişim gibi sınıf yönetiminin boyutlarıdır. Çocukların sağlıklı iletişim ve problem çözme, öz düzenleme, kuralları dikkate alma, çevreye karşı duyarlı olma gibi tüm yaşamları boyunca önemli bir yere sahip olacak becerilerin onlara okul öncesi dönemde kazandırılması daha kalıcı olmalarını sağlamaktadır. Bu davranışların kazandırılmasında, olumlu sınıf atmosferinin oluşturulmasında öğretmenin kullandığı sınıf yönetimi stratejileri önem taşımaktadır. Bu noktadan hareketle, okul öncesi dönemde öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde kullandıkları sınıf yönetimi stratejileri araştırılmaya değer bir konudur.

Bu araştırma, okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerde kullandıkları sınıf yönetimi stratejilerinin gözlem yoluyla incelenmesini amaçlamaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerde sınıf yönetimi stratejilerinin incelenmesini amaçlayan bu araştırma “Nitel Araştırma Modeli” ne dayalı olarak yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, Ankara il merkezinde bulunan okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan altı okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Ö1, Ö2 ve Ö3 lisans mezunu Ö4, Ö5 ve Ö6 önlisans mezunudur.

Verilerin Toplanması

Gözlem

Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi stratejileri “Yapılandırılmamış ve Katılımcı Olmayan Gözlem Tekniği” ile gözlemlenmiştir. Yapılandırılmamış gözlem, gözlem öncesi bir yapılandırılma olmadan gözlemciye bilgi toplama ve kayıt etmede özgürlük sağlayan bir gözlem türüdür. Bunlar not alma, günlük tutma şeklinde olabilir. Gözlemcinin bilgileri sentezleme, soyutlama ve organize etme görevlerini üstlenmesini gerektirir. Katılımcı olmayan gözlem yaklaşımında gözlemci, dışarıdan hiçbir etki etmeksizin gözlem yapmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008; Yıldırım ve Şimşek, 2006). Buna göre her bir öğretmen beş hafta boyunca 08.00-12.00, 13.00-15.00 saatleri arasında toplam olarak 60 saat gözlemlenmiştir. Bu gözlemler serbest zaman, yapılandırılmış ve rutin etkinliklerde yapılmıştır. Gözlem yapan araştırmacılar tarafından araştırmanın amacı doğrultusunda öğretmenlerin bütün sözel ifade ve davranışları ses kayıt cihazı yardımıyla betimleyici notlar halinde kayıt altına alınmıştır. Gözlem yapmaya başlamadan önce, ortamda zaman geçirilerek öğretmenin davranışlarının gözlemciden etkilenmemesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırma kapsamına giren okul öncesi öğretmenlerinin gözlemlenmesi sonucu toplanan veriler, her gözlem için ayrı olmak üzere bilgisayarda yazılmıştır. Bu programda yazılan 33 sayfa gözlem metni araştırmacılar tarafından cümle cümle okunarak ilgili kodlamalar yapılmıştır. Bu kodlamalara dayalı olarak kategoriler belirlenmiştir. Kategoriler belirlenirken sınıf yönetiminin temel boyutları dikkate alınmış, kural koyma, iletişim, istenmedik davranışlara müdahale, zaman yönetimi ve sınıfın fiziki düzenlenmesi açılarından kategoriler değerlendirilmiştir. Bu noktadan hareketle, bu alt boyutlar doğrultusunda öğretmenin sınıf yönetimi stratejileri arasında yer alması beklenen ifade ve sözel olmayan davranışlar *olumlu ifade kategorileri* başlığında ve yer alması istenmeyen ifade ve sözel olmayan davranışlar da *olumsuz ifade kategorileri* başlığında toplanmıştır. İfade ve davranışların hangi kategoride yer aldıkları araştırmacılar tarafından bağımsız olarak atanmış ve daha sonra tutarlılıkları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede araştırmacılar tarafından maddelerin aynı kategorilere atanmasında tutarlılığın yüksek olduğu görülmüştür. Kategorilerle ilgili örnek ifadeler doğrudan aktarılmıştır.

Kategorilerin belirlenmesinin ardından bu kategorilere uygun dizin hazırlanarak sayısal analiz yapabilmek amacıyla davranışların hangi öğretmen

tarafından, ne sıklıkta kullandıklarını gösteren basit kontrol listesine dayanan frekans tabloları hazırlanmıştır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008; Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bulgular

Bu bölümde; araştırmanın amaçlarına ilişkin bulgulara yer verilmektedir. Bulgular öğretmenlerin kullandıkları olumlu ve olumsuz ifadeler olarak iki gruba ayrılmıştır. İfadeler kategoriler altında değerlendirilmiştir.

Olumsuz İfade Kategorileri

Öğretmenler tarafından sınıf ortamında kullanılan ve sınıf yönetiminde olumsuz olarak değerlendirilen ifadelerin kategorileri şu şekildedir :

Emir (E): Öğretmenin isteklerini ve uyarılarını emir cümleleri ile ifade etmesi.

Olumsuz Disiplin (OD): Çocuğu hemen etkinlikten çıkarması, sorunun kaynağını anlamadan özür diletmesi, çocuklardan çiçek olmasını ya da

ellerini masanın altına koymalarını istemesi, çocuğu dinlemeden geçiştirmesi, aynı hatayı bir daha yapmayacağına dair yemin ettirmesi, çocuklar arası karşılaştırma yapması, çocukları suçlaması.

Olumsuz yüz ifadeleri ve sesler (OYS): Öğretmenin kötü bakış kullanması ve bağırması.

İstismar (İ): Öğretmenin çocuklarla alay etmesi, çocuklara yönelik küçük düşürücü ifadeler kullanması, yok sayması, sarsması, çocuğu istemediğini yapmaya zorlaması.

Etkinliğe müdahale etme (EM): Öğretmenin çocukların özgün olarak yapması beklenen etkinlikleri değiştirmeye zorlaması.

Tehdit (T): Öğretmenin çocukları isteklerini yaptırmak için tehdit etmesi.

Zaman yönetiminde problem (ZYP): Öğretmenin sınıfında etkinlik yapmaması, sınıfı boş bırakması, etkinliğin süresini düzenleyememesi ve çocukları acele ettirmesi.

Öğretmenlerin kullandıkları olumsuz ifadeler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1

Mezuniyet Durumlarına Göre Öğretmenlerin Kullandıkları Olumsuz İfade ve Davranışlar

Mezuniyet	Öğretmen	E	OD	OYS	İ	EM	T	ZYP	Toplam
Lisans	Ö1	97	17	20	2	-	-	-	136
	Ö2	27	4	-	-	5	-	-	36
	Ö3	1	-	-	-	-	-	-	1
	Toplam	125	21	20	2	5	-	-	173
Önlisans	Ö4	103	144	127	21	-	5	10	410
	Ö5	80	9	5	-	-	7	-	101
	Ö6	36	3	-	-	-	6	5	50
	Toplam	219	156	132	21	-	18	15	561
Genel toplam		344	177	152	23	5	18	15	734

Tablo 1’de görüldüğü gibi öğretmenler olumsuz ifadelerden en fazla emir vermeyi kullanmaktadır. Bunu, olumsuz disiplin ifadeleri ile olumsuz yüz ifadeleri ve sesler izlemektedir. Öğretmenlerin olumsuz ifade kullanma sıklığı değerlendirildiğinde ise Ö4’ün en çok olumsuz ifade kullandığı görülmektedir. Ö1 ikinci sırada ve Ö5 üçüncü sırada olumsuz ifade kullanmaktadırlar. Ö3 ise sadece bir olumsuz ifade kullanmıştır. Önlisans mezunu öğretmenlerin %76.4 oranında, lisans mezunu öğretmenlerin ise %23.6 oranında olumsuz ifadeler kullandıkları ve olumsuz davranışlar sergiledikleri görülmüştür.

Olumsuz İfade Kategorilerinde Örnek Durumlar

Öğretmenlerin olumsuz ifade kategorilerinde kullandıkları ifadeler örnek olarak aşağıda verilmiştir:

Emir

Ö4 çocuklara “*Eller masanın altına*”, “*Ağzını kapat*” “*Önce dinle, sonra cevap ver*”, şarkı söylerken ileri giden çocuklara “*Arkadaşınla beraber söyle*” demiştir.

Ö1 çocuklara “*Yerinize hemen oturun*” ve sebzelerle yapılan bir etkinlik sırasında bir çocuğa yer elması verip “*Bunu yiyorsun*” demiştir.

Ö5 çocuklara “İpi getir, kare yapın, sessiz olun”; legoları deviren çocuğa “Hemen onları topla, oyuncakları yerine koy hemen”; çantasını bulamadığını söyleyen bir çocuğa “Git bir daha bak” ve yatarak oynamaya çalışan çocuklara “Ayakta oynayın” ve bir çocuğa “Sen çok şımarıyorsun, gel yanına otur” demiştir.

Ö6 çocuklara “Sandalyelerinizi alıp yerinize geçin”, “Hemen toparlanın” demiştir.

Olumsuz Disiplin

Ö1 Bir çocuk ağlayarak “O. beni incitti” dediğinde Öğretmen problemi sormadan “O. hemen özür dile arkadaşından, arkadaşını incitmişsin” demiştir.

Ö2 kavga edip itişen iki çocuğu başka bir odaya almış, kısa bir süre sonra da “Çocuklar süreniz bitti, artık sorununuzu çözmüş olmalısınız” demiş ve çocukları içeri almıştır. Çocuklar sınıfa geri geldiklerinde itişmeye devam etmişlerdir.

Ö4 “En güzel resmi kim yapmış”, “Masanın altındaki en güzel elleri görmek istiyorum”, “Kollarını çiçek yapan en akıllı yavrumu görmek istiyorum” gibi cümleler kullanmıştır.

Ö5 bir çocuk “B. beni ağlattı” dediğinde, problemi sormadan B.’ye “Bir daha kız arkadaşlarımı asla üzmeyeceğime, namusum ve şerefim üzerine söz veriyorum, bir daha asla yapmayacağım” sözlerini arkadaşlarının önünde tekrarlatmıştır.

Ö6 ağlayarak gelen bir çocuğa “Cimcime kim ne yaptı sana” diye sormuş, çocuk da “Arkadaşım ağlattı” dediğinde arkadaşını çağırmış ve problemi sormadan ağlayan çocuktan özür diletmiştir.

Olumsuz yüz ifadeleri ve sesler

Ö4 emir ve tehdit ifadelerini yüksek ses ve öfkeli yüz ifadesi ile vermiştir.

Ö5 oyuncakları paylaşamayan çocuklara sert bir şekilde baktığında hepsi bir anda dağılmıştır.

İstismar

Ö4 çocuklara, “Ne biçim bir duruş öyle”, “Z. kafasız şey”, “Ayak seslerinizi duyamıyorum ne biçim askersiniz siz böyle”, “İ. senin aklın yok mu? Kendi aklını kullan. Arkadaşın atla dese atlayacak mısın?”, “Erkekler bir de erkek olacaksınız asker gibi yürüyün”, “Adam gibi otur” demiştir. Öğretmen, etkinliği doğru yapamayan çocuğu omuzlarından tutup silkelemiştir. Etkinlikler sırasında ellerini masanın üzerinde unutan çocuğa “Şimdi arkadaşınız köpek gibi havlasın” demiş, bir süre çocuğu arkadaşlarının önünde zorlayarak havlatmıştır. Etkinlik sırasında sırasını kaçıran çocuğa “Uyuma” diye bağırmıştır. Sınıfta ses çıkaran bir çocuk için

diğer çocuklara dönerek “Haydi onu ayıplayalım” demiş ve bütün sınıf çocuğa bir dakika boyunca “V. çok ayıp, seni kınıyoruz” diyerek bağırıştır.

Ö1 legoları toplarken yanlışlıkla yere dökten bir çocuğu döktüklerini toplarken görmüş, sepeti elinden alıp tekrar yere devirmiş ve bağırarak “Şimdi bunları kendin toplayacaksın” demiştir.

Etkinliğe müdahale etme

Ö2 hamur boyama etkinliği esnasında çocuklara, “Ağacı yeşile boyayın, alt kısmı kahverengi olsun” demiştir.

Ö4 serbest zaman etkinliğinde serbest boyama yaparken çocuklara, “Fonu açık bir renge boyayın, kâğıdın çok boş kalmış, biraz daha bir şeyler çiz, canlı renkler kullanın, bu resim olmamış tekrar yap” demiştir.

Suçlama

Ö2 sınıftaki ağacı kazara deviren çocuklara, “Dün buna dikkat etmeniz gerektiğini söylemişim. Ya sabır, bütün her şeyi devirdiniz” demiştir.

Tehdit

Ö5 çizgi film izlerken ses çıkaran bir çocuğa, “Kapatırım bak şimdi çizgi filmi” demiştir.

Ö6 uyarılarına rağmen silah oynamaya devam eden çocuklara, “Ah bu erkekler, eğer kızsam çok sinirlenirim ve bağırırım, bağırırsam da çok korkarsınız” demiştir.

Ö4 çocuklara “Şimdi seni ayıplayacağız”, “Biraz daha devam edersen seni dışarı atacağım” demiştir.

Zamanı yönetememe

Ö4 “Çabuk olun biraz, haydi hemen toparlanın gösterilere yetişemeyeceğiz” gibi ifadeler ile çocukları acele ettirmiştir.

Olumlu İfade Kategorileri

Öğretmenler tarafından sınıf ortamında kullanılan ve sınıf yönetiminde olumlu olarak değerlendirilen ifadelerin kategorileri

Yardım (Y): Öğretmenin çocuklardan yardım istemesi.

Zaman düzenleme (ZD): Öğretmenin etkinliklerin bitişini önceden haber vermesi, çocuklara başlamak ve bitirmek için zaman tanınması.

Soru sorma, ipucu (Sİ): Çocuklara bilgiyi vermeden önce onların düşünmelerini sağlamak için sorular sorması, ipucu vermesi ve fikrini sorması.

Kurallar (K): Öğretmenin kuralları çocuklarla belirlemesi, kuralları sınıfta bulundurması ve gerek olduğunda sınır koyabilmesi.

Dinleme (D): Öğretmenin çocuğu anlamaya çalışması ve dikkatini doğrudan çocuğa vererek aktif dinlemesi.

Fiziksel Yakınlık (FY): Öğretmenin ilgisini fiziksel yakınlık olarak göstermesi.

Cesaretlendirme (C): Çocukların davranışlarına yönelik cesaretlendirici ifadeler kullanması.

Olumlu disiplin (OD): Öğretmenin çocukların davranışlarını değiştirmede seçenek sunması,

dikkatini dağıtması, görev vermesi, akran desteği alması, fiziksel düzenleme yapması, sakinleşmesini beklemesi, çocukların davranışlarına yönelik geribildirimler vermesi ve olumlu pekiştiriciler kullanması.

Ben dili (BD): Öğretmenin istek ve görüşlerini çocuklara ben dili ile ifade etmesi.

Öğretmenlerin kullandıkları olumlu ifadeler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2

Mezuniyet Durumlarına Göre Öğretmenlerin Kullandıkları Olumlu İfadeler

Mezuniyet	Öğretmen	Y	ZD	Sİ	K	D	FY	C	OD	BD	Toplam
Lisans	Ö1	10	5	-	1	2	10	-	-	-	28
	Ö2	7	5	76	-	-	10	-	12	-	110
	Ö3	6	15	32	-	8	25	7	18	20	131
	Toplam	23	25	108	1	10	45	7	30	20	269
Önlisans	Ö4	-	-	5	-	-	1	-	3	-	9
	Ö5	4	10	14	-	14	19	2	9	-	72
	Ö6	4	-	16	-	-	3	-	12	-	35
	Toplam	8	10	35	-	14	23	2	24	-	116
Genel toplam		31	35	143	1	24	68	9	54	20	385

Tablo 2’de görüldüğü gibi öğretmenler en fazla soru sorma ve ipucu verme ifadelerini olumlu ifade olarak kullanırken, bunu fiziksel yakınlık takip etmektedir. Üçüncü sırada ise zaman düzenleme yer almaktadır. Olumlu ifadeler öğretmenlerin kullanma sıklığına göre değerlendirildiğinde ise en çok Ö3 olumlu ifade kullanırken onu Ö2 ve Ö5 izlemektedir. Ö4 ise sadece 9 olumlu ifade kullanmıştır. Lisans mezunu öğretmenlerin %69.9 oranında, ön lisans mezunu öğretmenlerin ise %30.1 oranında olumlu ifadeler kullandıkları ve olumlu davranışlar sergiledikleri görülmüştür.

Olumlu İfade Kategorilerinde Örnek Durumlar

Öğretmenlerin olumlu ifade kategorilerine örnek olarak kullandıkları ifadeler aşağıda verilmiştir.

Yardım

Ö1 çocuklarla birlikte kitapları tamir ederken sayfaları karıştıran bir çocuğa; “*Gel haydi ben sıralayayım sen zimbala*” demiştir.

Zaman düzenleme

Ö3 çocuklara, “*Şimdi müziği açıyorum, müzik kapanıncaya kadar toplanıp etkinliklere geçelim*” demiştir.

Soru sorma, ipucu

Ö2 “*Ben güvenlikçi oldum*” diyen bir çocuğa, “*Burası neresi peki, sen nerede güvenlik görevlisin?*” sorularını sormuştur.

Ö6 çocuklara “*Hikâyenin sonunda ne olabilir?*”, “*Bu kumaşın dokusu nasıl?*” sorularını sormuştur.

Kurallar

Ö1 oyuncakları birbirlerine fırlatan çocuklara “*Duvardaki birlikte oluşturduğumuz kuralları hatırlıyor musunuz?*” demiştir.

Dinleme

Ö3 ağlayan bir çocuğun yanına giderek sorunun ne olduğunu sormuş ve “*Humm demek öyle çok üzüldün*” diyerek aktif dinlemiştir.

Fiziksel yakınlık

Ö4 karnı ağrıyan bir çocuğun yanına gitmiş ve “*Tamam şimdi ovalım biraz sonra geçer*” demiş ve bir süre çocuğun karnını ovuştur.

Cesaretlendirme

Ö3 soru sorduğu çocuğa yardım etmeye çalışan çocuklara, “*Bence arkadaşınız kendisi de bulabilir*” demiştir.

Olumlu disiplin

Ö2 “Arkadaşım yanağımı sıktı” diyen çocuğa, “Bu durumda ne yapmalısın?” demiştir. Çocuk arkadaşına “Lütfen bir daha böyle yapma, canım acıdı” demiş ve aralarında anlaşmışlardır.

Ö2 gün içinde belirlenen kurallara uyanların isimlerinin yanına yıldız çizmiştir. 10 yıldıza ulaşanlara bir tane güneş çizmiş ve beş güneş elde edenlere ödül vermiştir. Her günün sonunda yıldızlar ve güneşler hesaplanmış ve ilerleme kaydeden çocuklar alkışlanmıştır. “Dün tiyatrodaki çok sessiz olduğunuz, etkinliklere güzelce katıldığınız, dış firçanızı getirip sorumluluğunuzu bildiğiniz için hepimizi tebrik ediyorum”, “Herkes kendini alkışlasın” demiştir.

Ö3 elleri boyalı halde sürekli bir yerlere dokunmaya çalışan çocuğa, “Haydi bakalım bana hamurundan bir firça yapmak ister misin?” demiştir. Okula ağlayarak gelen bir çocuğa “Ç. bugün biraz mutsuz gelmiş. Gel bakalım burada biraz sakinleş, sonra oturup konuşalım” demiştir. Sıra olma zamanı geldiğinde “Ç. acaba sıranın başına mı geçse, ne dersin Ç. yapar mısın?” diye sormuştur. Ç. hemen sıranın başına geçerek ağlama davranışını bırakmıştır. Öğretmen “Anne” diyerek ağlayan çocukla önce kendisi ilgilenmiş, sonra çocuğun yakın arkadaşını çağırarak “Gel birlikte arkadaşına yardım edelim” demiştir. Öğretmen sınıfta ağlayan çocuğa “Ağladığın için seni duyamıyorum ve söylediklerini anlayamıyorum” şeklinde geribildirim vermiş, çocuk çok kısa bir süre içinde ağlamayı bırakmış ve duygularını Ö3’e anlatmıştır. Konuşan çocuklara “Çocuklar sizi bekliyorum. Konuşmanız bittikten sonra etkinliğe geçeceğiz” demiştir.

Ö5 şekilleri iplerle doğru bir şekilde yapan çocukları tek tek alkışlamıştır.

Ö6 oyuncakları fırlatan çocuğa, “Sen şimdi masanın altına saklan, bakalım arkadaşların seni bulabilecek mi?” demiştir. Çocuk fırlatma davranışını unutmuştur.

Ö6 çocuklara, “Boyamalarınız çok güzel olmuş, aferin” demiştir.

Ben Dili

Ö3 çocuklara “Şimdi herkesin sırayla kendi dış firçasını tanıtmalarını istiyorum çünkü onları tanımayı çok istiyorum ve merak ediyorum” demiştir.

Genel olarak sonuçlara bakıldığında dört öğretmen (Ö4, Ö1, Ö5, Ö6) olumsuz ifadeleri olumlu ifadelerden daha fazla kullanırken; iki öğretmen (Ö3 ve Ö2) olumlu ifadeleri olumsuz ifadelerden daha fazla kullanmıştır. Önlisans mezunu öğretmenlerin kullandığı olumsuz ifadeler olumlu ifadelerden daha fazlayken, lisans mezunu öğretmenlerin kullandığı olumlu ifadeler olumsuz ifadelerden daha fazladır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde, bulgular bölümünde verilen ifadelere ilişkin sonuçlar ilgili literatür ışığında tartışılmış ve bu sonuçlar ışığında geliştirilen öneriler yer almıştır.

Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerde kullandıkları sınıf yönetimi stratejilerinin sınıf ortamında gözlem yoluyla incelenmesini amaçlayan bu araştırmanın bulgularına göre, öğretmenlerin toplamda kullandıkları olumsuz ifadeler olumlu ifadelerden daha fazladır. Diğer bir deyişle okul öncesi öğretmenleri sınıf yönetimini gerektiren durumlarda olumsuz sınıf yönetimi stratejilerini olumlulara göre çok daha fazla kullanmaktadırlar. Araştırma kapsamında gözlenen altı öğretmen arasından iki öğretmen etkili sınıf yönetimi stratejilerini kullanmışlardır. Bu çalışmaya benzer olarak İflazoğlu ve Bulut (2005) ve Bulut ve İflazoğlu’nun (2007) çalışmalarında da görüldüğü gibi, öğretmenlerin uygun ve yeni davranış biçimlerini öğretmekten çok, tepkisel yaklaşarak uygun olmayan davranışı azaltma yolunu sınıf yönetimi stratejisi olarak benimsemeleri olumsuz ifadelerin sayısını artırabilmektedir. Yapılan bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik gösteren Şentürk ve Oral’ın (2008) “Türkiye’de Sınıf Yönetimi ile İlgili Yapılan Bazı Araştırmaların Değerlendirilmesi” adlı çalışması, öğretmenlerin sınıf yönetiminin birçok boyutunda yetersiz olduklarını göstermektedir.

Uysal, Akbaba-Altun ve Akgün (2010) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin istenmeyen davranışlar karşısında en çok “sözel uyarı”, “sözel olmayan uyarı” ve “1. Tip ceza” stratejilerini kullandıkları görülmektedir. Sadık (2004) okul öncesi sınıflarda karşılaşılan problem davranışlarla baş etmede öğretmenlerin izlediği yöntemleri incelediği çalışmada, “sözel uyarı”nın ilk sırada kullanıldığını bulmuştur. Çalışmada öğretmenler gözlemlenmiş ve öğretmenlerin istenmedik davranışla karşılaştığında çocuğa yüksek sesle “yerine otur, sessiz ol, çalışmanla ilgilen, şikâyet etme gibi” emir verme eğiliminde oldukları belirtilmiştir. Benzer bir çalışmada Dobbs, Arnold ve Doctoroff (2004) 153 okul öncesi dönem çocuğu ve öğretmenlerini sınıf ortamında video kamera ile kaydetmiş ve davranışlarını kodlamıştır. Araştırmanın bulgularına göre öğretmenler istenmeyen davranışlar karşısında sıklıkla emir cümleleri kullanmışlardır. Hatta çocuklar istenmeyen davranış sergilemeseler bile öğretmenler çocukların davranışlarını emir kullanarak kontrol etmeye çalışmışlar ve istenmeyen davranış sergileyen çocuklara dikkatlerini daha fazla yöneltmişlerdir. Yukarıdaki çalışmaların bulguları ile benzerlik gösteren bu çalışmada yer alan öğretmenler, “ağzını kapat; önce dinle, sonra cevap ver; ipi getir; kare yapın; sessiz olun” gibi emir ifadelerine, sınıf içi etkinliklerde kullandıkları tüm diğer ifadeler içinde ilk sırada yer vermişlerdir.

Öğretmenlerin daha fazla olumsuz etkileşime yönelik ifade kullandıkları bu çalışmanın bulguları ile paralelik göstermeyen bir çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin olumlu etkileşimde daha çok sözel;

olumsuz etkileşimde ise sözel olmayan etkileşimi tercih ettikleri ve sözel olumlu etkileşimlerin olumsuzlara göre daha sık kullanıldığı bulunmuştur (Ölçer, 2006).

Araştırmalar, öğretmenlere performanslarına yönelik geri bildirim dayalı verilen eğitimlerin onların etkili sınıf yönetimi stratejileri geliştirilmelerinde olumlu yönde ilerleme sağladığını ve bu eğitimlerden sonra çocuklarda gözlenen istenmeyen davranışların azaldığını göstermektedir (Benedict, Horner, Squires, 2007; Filcheck, Mcneil, Greco ve Bernard, 2004; Noell, Witt, Gilbertson, Ranier ve Freeland, 1997; Slider, Noell ve Williams, 2006).

Araştırmanın sonuçlarına göre aşağıdakiler önerilebilir.

- Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerilerini etkili bir biçimde kullanmaları amacıyla hizmet içi eğitim almaları sağlanabilir. Hizmet içi eğitimlerin didaktik bir anlatımla değil görsellik ve ipuçları ile donatılmış uygulamalı bir eğitim şeklinde verilmesi önerilebilir. Öğretmenlerin performanslarına yönelik geribildirim vermeye dayalı çalışmaların yapılması önem taşımaktadır.
- Bu çalışma daha geniş örneklerde ve daha uzun süre gözlem yapılarak tekrarlanabilir.

Kaynaklar

Aydın, A. (2000). *Sınıf yönetimi* (2.baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Benedict, E. A, Horner, R. H., Squires, J. K. (2007). Assessment and implementation of positive behavior support in preschools. *Topics in Early Childhood Special Education*, 27(3), 174–192.

Bulut, S. (2008). Okul öncesi sınıflarında zaman yönetimi. Y. Aktaş Arnas ve F. Sadık (Ed.). *Okul öncesi eğitimde sınıf yönetimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Bulut, M. S. ve İflazoğlu, A. (2007). Anasınıfı öğretmenleri ile öğretmen adaylarının sınıfta karşılaştıkları problem davranışlar ve bu davranışlara yönelik geliştirdikleri stratejiler: nitel bir çalışma örneği. *Avrupa Birliği sürecinde okul öncesi eğitimin bugünü ve geleceği sempozyum kitabı*. (Ed. N. Aral ve B. Tuğrul). Ya-Pa Yayınları.

Büyükoztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Celep, C. (2004). *Sınıf yönetimi ve disiplini* (3. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Çelik, V. (2002). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

DeVries, R. & Zan, B. (1995). Creating a constructivist classroom atmosphere, *Young Children*, 11, 4-13.

Dobbs, J, Arnold, D. H. & Doctoroff, G. L. (2004). Attention in the preschool classroom: The relationships among child gender, child misbehavior, and types of teacher attention. *Early Child Development and Care*, 174 (3), 281–295.

Ekici, G. (2004). Öğretim yönetimi. E. Karip (Ed.). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Ellis, S. & Blake, C. (1986) Reducing Jason's disruptive behaviour, *British Journal of Special Education*, 13, 141–142.

Erden, M. (2005). *Sınıf yönetimi*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Filcheck, H. A., Mcneil, C.B., Greco L. A. & Bernard, R. S. (2004). Using a whole-class token economy and coaching of teacher skills in a preschool classroom to manage disruptive behavior. *Psychology in The Schools*, 41(3), 351-361.

İflazoğlu, A. ve Bulut, M. S. (2005). *Anasınıfı öğretmenleri ile öğretmen adaylarının sınıf yönetimine bakış açıları: Nitel bir çalışma örneği*. I. Uluslararası Okul öncesi Eğitimi Kongresi, 30 Haziran / 3 Temmuz, İstanbul, 251–269.

İpşir, D. (2002). Sınıf yönetiminde öğrencilerle sağlıklı iletişim kurabilmenin ve olumlu sınıf ortamı yaratmanın rolleri. *Milli Eğitim*, (153-154), 86-97.

Marzano, R. , J. & Marzano, J. , S. (2003). The Key to Classroom Management. *Educational Leadership*, 61(1), 6-13.

Meehan, M., L., Cowley, K., S, Schumacher, D., Hauser, B. & Croom, N, D. (2003). *Classroom environment, instructional resources and teaching tifferences in high performing Kentucky Schools with achievement gaps*. Web: <http://search.epnet.com/login.aspx?direct=true&db=Eric&an=ED478672> 12 Mart 2010 tarihinde alındı.

Noell, G. H., Witt, J. C., Gilbertson, D. N., Ranier, D. D., & Freeland, J. T. (1997). Increasing teacher intervention implementation in general education settings through consultation and performance feedback. *School Psychology Quarterly*, 12, 77–88.

Norris, J.A. (2003). Looking at classroom management through a social and emotional learning lens. *Theory and Practice*, 42(4), 313-318.

Ölçer, S. (2006). Okul Öncesi Eğitim kurumlarında öğretmen çocuk etkileşimi. Y.D. Ertürk, A.A. Gül, B.U. Nalçioğlu, N.P. Öcel (Ed.). *II. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi "İletişimin Çocuğa Etkisi."* (syf.1071-1094). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi.

- Pianta, R.C. (1997). Adult-child relationship processes and early schooling. *Early Education and Development*, 8, 11-26.
- Sadık, F. (2002). Sınıf içindeki problem davranışların nedenleri, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9, 106-115.
- Sadık, F. (2004). Okul öncesi sınıflarda gözlenen problem davranışlar ve bu davranışlarla baş etmede öğretmenlerin kullandıkları yöntemler. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13, 88-97.
- Sarıtaş, M. (2003). Sınıf yönetimi ve disiplinle ilgili kurallar geliştirme. L. Küçükahmet, (Ed.). *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Slider, N.J., Noell, G. H., Williams, K. L. (2006). Providing practicing teachers classroom management professional development in a brief self-study format. *J Behav Educ.* 15, 215–228.
- Şeker, A. (2000). *Sınıf öğretmenlerinin iletişim becerileri ile sınıf atmosferi arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Şentürk, H. & Oral, B. (2005). Türkiye’de sınıf yönetimi ile ilgili bazı araştırmaların değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, (26), 1-26.
- Tutkun, Ö. F. (2008). Sınıf düzeni. Z. Kaya (Ed.). *Sınıf yönetimi* (8. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Uysal, H., Akbaba Altun S., Akgün, E. (2010) Okulöncesi öğretmenlerinin çocukların istenmeyen davranışları karşısında uyguladıkları stratejiler. *İlköğretim Online*, 9 (3), 971-979.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerinde nitel araştırma yöntemleri*. (6. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.